

Východopédie encyklopedie zajímavostí východních Čech

Vážení čtenáři,

v každém sobotním vydání na této stránce prezentujeme zajímavosti z vašeho nejbližšího okolí. Nabízíme vám přírodu i vlastivědu, známé osobnosti, historické skutečnosti, akce a události spjaté s našimi oběma kraji. Stále chodí vaše připomínky a tipy na obohacení našeho hesláře, děkujeme za ně. Rádi přivítáme vaše další příspěvky, které je možné posílat na mailovou adresu encyklopedie.VC@denik.cz.

TECHNOHRÁTKY

Úspěšný projekt odboru školství a kultury Krajského úřadu Pardubického kraje na podporu technického vzdělávání a řemesel začal v roce 2013. Už se do něj zapojilo téměř 3500 žáků z více než 80 základních škol z regionu, kteří se soutěžní a zábavnou formou seznámili se 42 obory. Během roku 2015 kampaň oslovuje školáky ze 7. až 9. tříd, jimž představuje nabídku dvanácti vybraných středních odborných škol z okresů Pardubice, Chrudim, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Po pololetní teče v Králíkách se na podzim Technohrátky uskuteční v Pardubicích (16. 9. SPŠ stavební), Letohradě (30. 9. Průmyslová střední škola), Holicích (14. 10. SŠ automobilní), Moravské Třebové (27. 10. Integrovaná střední škola) Chrudimí (11. 11. SOŠ a SOU obchodu a služeb) a Žamberku (25. 11. SŠ obchodu, řemesel a služeb). Součástí projektu jsou také dlouhodobé tematické soutěže pro žáky základních i středních škol – např. ve fotografii, tvorbě prezentačních videoklipů, správě Facebooku atd. V posledním období se staly součástí i pravidelné semináře určené kariérním a výchovným poradcům. (fr)

TĚCHONÍN

Obec na Orlickoústecku, která má na svém katastru Centrum biologické ochrany zaměřené na zvlášť nebezpečné nemoci. Vzniklo v 70. letech minulého století přebudováním a zmodernizováním speciální vojenské nemocnice, náklady přesáhly částku 1,2 miliardy korun.

Komplex je dlouhodobě udržován v pohotovosti, pacienti se v ní vyskytli jen ojediněle, například zde byli několik dní na vyšetření a pozorování vojáci po návratu ze zahraničních misí. Zatímco obdobné zařízení na pražské Bulovce může přijmout do 10 pacientů, nakažených smrtícím virem, zařízení v Orlických horách je připraveno na izolaci 28 pacientů a lůžka lze navýšit o dalších 14. Navíc tu je 100 lůžek určených jako karanténa pro osoby, které se vyskytly v kontaktu s nemocným.

Nakažený pacient je po celou dobu převozu až do přeložení na lůžko ve speciálním laminátovém boxu. Musí projít dvěma pancéřovými dveřmi do prostor, kde je podtlak, okna s trojitými skly, téměř vše je z nerezu a řada pomůcek a přístrojů jen na jedno použití. Pracovníci zařízení se v komplexu pohybují v přetlakových skafandrech s vlastním přívodem vzduchu a komunikují jen přes uvnitř instalovaných mikrofony a stav pacienta sleduje personál přes monitory v jiné místnosti. V oblecích vydrží zdravotník dvě hodiny, než ho vystřídá kolega. Před sundáním skafandru musí projít dekontaminační smyčkou, která trvá asi 15 minut.

Centrum v Těchoníně disponuje vlastním heliportem, mobilní nemocnicí, čistírnou a spalovnou odpadů i pitevnou s histologicko-patologickou laboratoří. (fr, foto: archiv ČTK)

TEJKL, Josef

Vpravdě renesanční člověk – dramatik, režisér, amatérský herec, pedagog, výtvarník a zakladatel divadel. Narodil se 8. července 1952 v Těchoníně, zakrátko se však rodina odstěhovala do Kostelce nad Orlicí, kde v roce 1970 maturoval. Vystudoval Pedagogickou fakultu Hradec Králové (aprobace čeština – výtvarná výchova), učil ve Slatině nad Zdobnicí, Lužičkošumberku a Novém Hrádku. V letech 1981-1983 studoval Lidovou konzervatoř. O dva roky později začal učit na LŠU/ZUŠ Na Střežíně v Hradci Králové, kde založil stálou školní scénu Divadélko Jesličky. Byl autorem a režisérem inscenací svých žáků, které získaly celou řadu festivalových ocenění např. na Šrámkově Písku, Wolkerově Prostějovu či na Jiráskově Hronově. Už v letech 1985-1989 vedl autorské divadlo Obsazeno při Osvětové besedě v Hradci Králové-Malšovicích. V roce 2002 vznikl soubor Černí šviháci z Kostelce nad Orlicí, o pět let později založil další autorské Divadlo Samohana. Začátkem devadesátých let byl i u zrodu Volného sdružení východočeských divadelníků, jako porotce působil na celostátních přehlídkách studentského divadla.

Čtyřikrát byl v kategorii původní česká hra nominován na Cenu Alfréda Radoka (1992 Průvan v teráriu, 1995 Kosou na kameni, 2003 Tyrolské elegie, 2007 Země pokladů).

Jeho láskou byly hory, které se mu však staly osudné. V říjnu roku 2002 přišel v Tyrolsku při skupinové túře na zasněžený hřbet vrcholu Keeseck (3173 m n. m.) o devítiletého syna Jakuba a 4. dubna 2009 podlehl infarktu na Králíckém Sněžníku. (fr)

TELECÍ

Obec na Svitavsku, jejíž část s lidovými stavbami byla v roce 2005 prohlášena vesnickou památkovou zónou. V poměrně velkém množství se zde dochovaly roubené domy. Mnohé dosud vytvářejí s hospodářskými budovami podobu uzavřených trojbokých nebo čtyřbokých „poličských“ dvorců. Výjimečně se dochovaly i stavby dispozičně velmi starobylé, s rozlehlými a vysokými světnicemi. Typickým znakem, i když mladším, bývají také lomenice s nízkou stříškou při patě štítu (podlomením), skládané do podoby šikmého „ondřejského“ kříže. Dalším unikátem lidové architektury na Poličsku jsou roubené polygonální stodoly. Typické byly rovněž pro Voticko, Sedlecko, část Táborska, nebo Opavské Slezsko. Téměř všude již v minulých desetiletích zmizely a dodnes se jich (kromě skanzenů) dochovala jen hrstka – dvě právě v Telecích.

S dobou náboženského útlaku je spojena známá legenda o zdejší Lukášově Zpívající lípě. Jedné z nejstarších a nejmohutnějších českých lip je podle odborného odhadu okolo 700 let. Obvod kmene měří téměř 12 m, výška koruny je 25 m. Legenda vypráví o tajemném Českém bratru, který v prostorné a tehdy uzavřené dutině stromu našel úkryt při opisování Nového zákona i zakázaných žalmů. Svítil si lojovými svíčkami, texty si propěvoval a při šumění rozložené koruny vznikal dojem, že zpívá lípa. Téma různé literární zpracovali např. Alois Jirásek či Tereza Nováková. V obci najdete i dva kostelíky – první gotický hřbitovní s průchozí zvonici a druhý reformační evangelický. Krajinnou dominantu tvoří Lucký vrch (739 m n. m.) s Horským hotelem a vyhlídkou. (syd)

TEPLICKO-ADRŠPAŠSKÉ SKÁLY

Jedinečné pískovcové skalní útvary jsou největšími a nejdívočejšími skalními městy ve střední Evropě. Teplické skály jsou rozsáhlejší částí Národní přírodní rezervace Adršpašsko-teplické skály (od r. 1933). Obě území spojuje hluboká Vlčí rokle. Oproti Adršpachu, kde se nacházejí převážně izolované věže a piliře, je Teplické skalní město tvořeno dominantními a divočejšími skalními stěnami. Výprava skalním labyrintem zavede návštěvníky do malebných zákoutí i velkolepých vyhlídek. Některá místa skalního města jsou dostupná jen po strmých schodech a žebřících např. zřícenina středověkého strážního hradu Strmen. V úzkých tajuplných soutěskách Podsvětí a Sibiř mezi vysokými skalními masivy se často drží sněh až do léta.

Ve středu skal se nachází složitá soustava podzemních prostor, soutěsek, puklinových propastí a suťových jeskyní – labyrint Poseidon. Je nejdělsím systémem pískovcových podzemních prostor v Evropě. Pro běžného návštěvníka je z labyrintu přístupná pouze Průvodcovská jeskyně a Skalní chrám, který je nejvyšší puklinovou jeskyní na tomto území.

Turistickým okruhem vede naučná stezka otevřená v roce 1999, věnovaná památce bývalého ministra životního prostředí Josefa Vavrušky. Naučné panely informují o historii objevování skal, zajímavostech i zdejší chráněné fauně a flóře. Skály jsou oblíbeným horolezeckým terénem a vděčným exteriérem pro filmaře. (mt, foto: www.teplickeskalny.com)

TÉRÁČEK

Na přelomu 20. století žil v Havlovicích nad Úpou svérázný lidový umělec – vystřihovač obrázků Josef Téra, kterému nikdo neřekl jinak než Téráček. Byl malé postavy měřil jen 145 cm, ale jeho umění bylo známé v celých Čechách i na Moravě. Narodil se v roce 1867 a od své matky se v dětství naučil vystřihovat zvířátka a postavy z papíru. Školní inspektor Jan Karel Hraše poznal jeho nadání a chlapce doporučil poslat do umělecké školy do Prahy. Tam však nenastoupil. Mnoho let sloužil na statcích, poté chodil od domu k domu, roznášel a prodával různé drobnosti. A přitom vystřihoval obrázky, hlavně pro děti. Většinou z černého papíru, bez předkreslení, ale všechny postavy i zvířátka byly vyvedeny naprosto věrně do nejmenších detailů. Vystřihával tisíce obrázků, za žádný si však nenechal zaplatit. Pouze jednou. Při svých cestách navštívil i prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka, kterého vystřihl, jak sedí na židli a čte knihu. Za tento obrázek dostal stokorunu, kterou si jako památku schoval do konce života.

Zemřel v roce 1944 a je pochován na úpickém hřbitově. (mt)

TEPNA

Historie bývalé textilní továrny v Náchodě se začala psát v roce 1882, kdy textilák Isaac Mautner vybudoval na předměstí novou mechanickou tkalcovnu bavlněného zboží. Sem přestěhoval i svou původní firmu – dvě barevná a bílá díla. Společně se synem Isidorem Mautnerem koupili několik dalších továren v Rakousku a Uhrách, takže na přelomu století se stali jedním z předních výrobců. Textilní závody v Náchodě prosperovaly a proto byla v 1907 přistavěna nová prádelna a o rok později elektrická centrála pro moderní pohon strojů. Firma v té době zaměstnávala až 2000 dělníků.

Za první republiky díky dobrým výsledkům firma pro své zaměstnance postavila moderní bytové domy a novinku – jesle pro děti pracujících žen, které tvořily většinu osazenstva. K dalšímu rozšíření a růstu výroby kvůli zvýšené poptávce po textilu a válečným zakázkám došlo v období protektorátu a během druhé světové války. Firma nejdříve přistavěla novou moderní pětipodlažní prádelnu a v r. 1942 i novou budovu tkalcovny se sklady i administrativou. Pro zásobování materiálem a přísunu uhlí byla zřízena i železniční vlečka. Mautnerovi se však kvůli židovskému původu museli vystěhovat do Anglie a firmu po dobu války spravovala Živnobanka.

V roce 1946 došlo k znárodnění a závody se tak staly součástí nového Národního podniku Tepna, který sdružoval všechny náhodské textilky. Obří závod měl přes 10 000 zaměstnanců a vyráběly se zde především bavlněné košiloviny s polyesterem, šatovky i flanely, které byly vyváženy především do zemí východního bloku.

Po roce 1990 došlo k výraznému navýšení dovozu textilu a rozpadu východních trhů. Tepna postupně snižovala výrobu a v roce 2006 zkrachovala úplně. Následně se areál prodal v dražbách hned několika subjektům. Velká část zchátralých objektů bývalé textilky byla v roce 2013 srovnána se zemí. Na snímku z roku 1941 jsou Mautnerovy závody z roku 1941. (mt, foto: archiv Antonína Samka)

TEREZKA

Rozhledna v lokalitě Paseky nad Prosečí pojmenovaná podle spisovatelky Terezy Novákové, která do Proseče jezdila od roku 1901 a o dva roky později zde koupila chalupu. Dřevěná rozhledna s ocelovými prvky je vysoká 28 metrů, má dvě vyhlídkové plošiny, tři mezipatra a 125 schodů. Později byl přistavěn stavební výtah, který slouží vozíčkářům.

Rozhledna, jejímž autorem byl prosečský starosta Martin Novák a projektoval ji architekt Antonín Olšina vznikla během pěti měsíců v roce 2004, celkové náklady činily 970 000 korun. (crd)

TERMEROVÁ, Lenka

Česká herečka, rodačka z Hradce Králové (12. července 1947), která je od roku 1981 spjata se souborem Studia Sypilon v Praze. Předtím hrála v Realistickém divadle a Činoherním klubu, byla i v angažmá Divadla Petra Bezruče v Ostravě.

Do povědomí širší veřejnosti se v poslední době dostala zejména díky rolím v televizních seriálech – Rodinných poutech. Velmi křehkých vztahů a Doktorůch z Počátků. V roce 2008 získala Českého lva za vedlejší roli matky ve filmu Děti noci, který režírovala Michaela Pavlátová.

Jejím manželem je režisér Moris Issa, spolu mají syna Filipa a dceru Marthu, která je rovněž herečkou a manželkou režiséra Davida Ondříčka. Herečka Klára Issová je její neteří. (fr)

TESLA

Pardubický podnik, který byl založen v roce 1919 jako Akciová společnost Telegrafia. Vojenská výroba a německé vedení přineslo do firmy na začátku druhé světové války zcela nové technologie, jako byly například opracování odlitku hliníku a hořčíku (Mg+Al).

Dne 31. prosince 1945 byla Telegrafie na základě dekretu včleněna do nově zřízeného národního podniku TESLA slaboproudé a radiotechnické závody se sídlem v Praze. Tesla vyráběla radiomagnetofony Diamant, Safir a Kondor. Mezi posledními komerčními produkty se objevily na konci 80. let satelit receivery (Popular) a radar Tamara.

Tesla sídlila ve dvou budovách – ve staré budově původní Telegrafie naproti pardubické nemocnici a v nové vícepodlažní budově z konce 60. let, hned vedle Zámku Pardubice. Později získala tyto budovy společnost Foxconn. Stará budova Telegrafie je v dnešní době v dezolátním stavu a vedou se debaty o jejím dalším využití. (pad)

